

Zajatecký tábor v Německém Jablonném

Velká válka zasáhla do života lidí mnoha směry. Počáteční nadšení z válečného konfliktu rychle opadlo, nahradil jej strach o blízké na frontě i o vlastní existenci v zázemí, kde se brzy nedostávalo nejzákladnějších potřeb a potravin. Do zázemí byly navíc od samého počátku války přiváženy vagony plné zajatých nepřátelských vojáků, kteří byli umisťováni v rozsáhlé síti zajateckých táborů – a jeden z takových táborů vznikl i při Německém Jablonném.

Trochu netradičně jsme se za příběhem tohoto tábora vypravili do terénu, procházeli se loukami, na nichž se rozprostíral tábor mužstva, a při každém zastavení se dozvídali více o životě zajatých vojáků i o vojácích strážního praporu, kteří nad zajatci drželi dohled.

Vznik tábora odhlasovalo městské zastupitelstvo 27. října 1914 a již na počátku listopadu se začalo stavět na pozemcích statkáře Wenzela Schichta, tedy v místě dnešní benzínky Mol a na louce vedle koupaliště. Pro zajaté důstojníky vznikla malá stanice na prostranství vedle Střelnice (pozdější Sokolovny). Tábor, původně určený pro 4 000 mužů, přestal již koncem roku kapacitně dostačovat a v květnu následujícího roku tak c. a k. ministerstvo války nařídilo tábor rozšířit – nově měl poskytnout přístřeší až pro 9 600 zajatých vojáků a stejně tak byla zvětšena stanice pro zajaté důstojníky, jejichž počty se v dalších letech války pohybovaly povětšinou mezi 90–120 osobami.

Zajatci byli už od počátku využíváni při pracích na výstavbě tábora, v kuchyni či v táborové pekárně – vysoce ceněni tak byli zejména řemeslníci. Truhláři, ševci, krejčí, ti všichni našli své místo v táborových dílnách. Kdo nebyl zaměstnán v dílně, podílel se na kopání kanalizace či vodovodu, na zpevňování cest, později i na zemědělských pracích v rámci táborového hospodářství – již od roku 1915 vznikala na volných plochách v táboře malá polička pro pěstování brambor, obilí či zeleniny, část travnatých ploch spásaly ovce, zatímco prasata ve vepřinech byla vykrmována zbytky z kuchyně.

Rakousko-uherské správní orgány navíc brzy pochopily, že se v zajatcích skrývá velký potenciál – obce, státní podniky i soukromníci si tak již od prvního válečného jara žádali o stovky zajatců na práce v dolech, továrnách, či na polích, aby nahradily pracovní síly, jež si vyžádalo válečné pole. Zaměstnávání zajatců mimo táborové oplocení (mj. u hraběte Hartiga na zámku ve Stráži pod Ralskem) dalo zajatým vojákům příležitost přijít do styku s domácím obyvatelstvem – tyto styky byly přísně zakázané, nejednalo-li se o dobu nezbytně nutnou pro zaúkolování zajatců, přesto však docházelo i k navazování hlubších vztahů – pro Německé Jablonné budiž jedním příkladem za všechny rodina umělce a restaurátora Jana Dukáta.

Aby bylo místní obyvatelstvo před vojáky zneprátených zemí v bezpečí, byl tábor od počátku bedlivě střežen – nad třímetrový plot s ostnatým drátem čněly strážní věže, vojáci 10. domobraneckého strážního praporu přidělení k hlídání tábora byli nejprve ubytováni v tělocvičně (dnešní společenské centrum), následně jim byl vyčleněn barák přímo v táboře a po rozšíření tábora roku 1915 jim bylo vystavěno samostatné oddělení, zabírající mj. pozemky kolem dnešní Nádražní ulice. Strážným při stanici pro zajaté důstojníky byla dána k dispozici Sokolovna a k dohledu nad zajatci dobře posloužili také psovodi s vycvičenými psy. Po obvodu tábora pak bylo vystavěno několik redut, chránících strážce a civilisty před případnými vzbouřenci – pro jednu z nich bylo využito zdvihajícího se terénu na jih od tábora, toto místo je dodnes dobře patrné za benzínkou Mol.

Protože byl tábor vlivem hromadného využívání zajatců na práce prakticky vyliďněn (v táboře zůstali jen nemocní a tělesně slabí), došlo na jaře roku 1917 k zásadní proměně jeho využití: zajatci byli přestěhováni do baráků v místě tzv. starého tábora, zbývající prostory posloužily jako záložní nemocnice pro rakousko-uherské vojáky, trpící především tuberkulózou či malárií.

Už v prvním válečném roce se však začalo i s repatriacemi válečných zajatců. Šlo původně o invalidní a těžce nemocné vojáky, u nichž měly válčící státy jistotu, že je protistrana opětovně nepošle do boje. Po podepsání Brest-litevského míru pak byli odesíláni domů další zajatci, především z carské armády – nejprve slabí a nemocní, kteří nemohli pracovat, přítomnost fyzicky zdatných vojáků byla pozdržována ještě na dobu žní, stejně tak vojáci v továrnách zůstávali v Předlitavsku delší čas. Tábor v Jablonném byl vyliďněn na počátku listopadu, zůstalo jen několik úředníků, kteří měli na starosti sepsání majetku vojenské správy a zbývajících proviantu – tedy alespoň toho, který si z v podstatě už nestřeženého tábora nezvládlo odnést strádající domácí obyvatelstvo.

Tábor tak byl na podzim roku 1918 rozpuštěn, jeho likvidace však byla zdlouhavá – rozkládal se ostatně na pozemcích 25 soukromníků o ploše téměř 26 ha a vleklému administrativnímu procesu nepomohl ani rozpad monarchie a následný přerod v republiku a vznik nových státních orgánů. Z toho důvodu stál tábor stále na svém místě ještě půl roku po složení zbraní na všech frontách, a československé Ministerstvo národní obrany jej mohlo využít k internaci ukrajinských vojáků. To je však příběh, který si budeme vyprávět jindy.

Ne všichni muži se vrátili z tábora domů. Na zajateckém hřbitově bylo pochováno celkem 121 zajatců a po válce bylo navrženo dalších 31 mohyl označujících poslední místo odpočinku ukrajinských vojáků. 34 mužů podlehl své nemoci v záložní nemocnici a byli pochováni na hřbitově záložní nemocnice v bezprostřední blízkosti pohřebiště zajateckého tábora – dnes je toto místo zarostlé stromy a křovisky a po mohylách, úhledných cestičkách ani pomníku zesnulým není ani památka.

Oproti tomu hřbitov určený válečným zajatcům a posléze internovaným ukrajinským vojákům prošel roku 2008 obnovou. A právě na zajateckém hřbitově jsme přednášku zakončili vzpomínáním jmen několika z pochovaných vojáků, zapálením svíčky a položením kamínku na náhrobek Solomona Gabeho.

Mgr. Kateřina Sommerová